

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lakiesityksen 2 §:ään esitetään lisäystä velvollisuudesta varautua poikkeusolojen lisäksi myös häiriötilanteisiin. Tämä on tärkeä lisäys ja korostaa ennakkovarautumisen ja myös lievempiin häiriötilanteisiin varautumisen merkitystä, joilla luodaan pohjaa myös poikkeusoloihin varautumiseen.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

6 §:n lisäys siitä, että varautumisvelvollisen on hankkiessaan palveluita yksityisiltä yhteisöitä varmistettava varautumisvelvoitteiden täyttäminen, on tärkeä lisäys.

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

7 § Riskien arviointi ja hallinta: Tämä on tärkeä lisäys, joka lisää konkretiaa siitä, mitä varautuminen on ja mihin sen tulee perustua eli riskien arviointeihin. Ja että riskien arviointien tulee myös olla ajantasaisia. Tämä velvoite jo sinällään luo varautumisesta jatkuvasti päivittyvän prosessin.

8 § Valmiussuunnitelma ja muu varautumisen suunnittelu. Tämä on erityisen tärkeä muutosesitys! Tässä annetaan erittäin selkeät, eritellyt vaatimukset sille, että mitä valmiussuunnittelu ja varautuminen on. Tämä antaa varautumisvelvollisille sopivat velvoitteet varautumisvelvollisuuden täyttämiseksi ja varmastikin sinällään lisää monien varautumisvelvollisten varautumisen tasoa. Velvoitteet eivät kuitenkaan ole liian yksityiskohtaisia. Esimerkiksi kuntasektorille tultaneen tämän pohjalta antamaan tarkentavia ohjeistuksia.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

9 ja 24 §:ssä säädettäisiin varautumisen ohjauksesta. On tärkeätä, että ohjausta myös yhteensovitetään sektorikohtaisen ohjauksen lisäksi. Kuntien kannalta tähän liittyy myös vireillä oleva Kuntalain muutosesitys, jossa valtiovarainministeriölle esitetään toimivaltaa kuntien kokonaisvaltaiseen varautumisen ohjaukseen. Kuntien kannalta nämä esitetyt ohjausjärjestelyt muodostavat toimivan kokonaisuuden.

Erityisen tärkeätä on myös valtioneuvostotason kokonaisohjaus monialaisissa häiriötilanteissa tai kriiseissä. Esimerkiksi mahdollisissa laajoja evakuinteja edellyttävissä tilanteissa sisäministeriö vastaa väestönsiirroista, mutta heillä ei ole toimivaltaa muihin tätä tilannetta edellyttäviin toimenpiteisiin kuten esimerkiksi eläinten, tietovarastojen, arkistojen tai kulttuuriomaisuuden evakuinteihin. Nämä ovat kuitenkin esimerkiksi kunnan ja kuntalaisten, ja varmasti laajemminkin yhteiskunnan kannalta tärkeitä kokonaisuuksia.

Kuntalain 1 §:n mukaisesti kunnalla on intressi siihen, että nuokin edellä mainitut asiakokonaisuudet tulevat hoidettua mahdollisissa laajoissa evakuintitilanteissa. Yksittäinen kunta ei kuitenkaan voi toimia noissa asioissa yksin. Tässä suhteessa esimerkiksi valtioneuvoston turvallisuusjohtamisen, TUJO-hankkeen esitys siitä, että Suomeen perustettaisiin kokonaisturvallisuuden ministerivaliokunta, edistäisi tätä valtakunnan tason kokonaisvaltaista ohjausta laaja-alaisissa häiriötilanteissa.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

68 § Väestön siirtymisvelvollisuus. Tässä esitetään aivan oikein, että pelastusviranomaiset vastaavat siirtymisen alueellisesta johtamisesta. Pelastustoimella ei kuitenkaan ole kalustoa tällaisten kuljetusten järjestelyyn. Siksi tähän pykälään olisi syytä lisätä jonkinlainen erityismaininta tieliikenteen ja rataliikenteen viranomaisista. Muotoilu voisi olla esimerkiksi: Pelastusviranomaiset vastaavat siirtymisen alueellisesta johtamisesta sekä toimeenpanosta yhteistoiminnassa tie- ja rataliikenteenviranomaisten sekä muiden viranomaisten kanssa.

69 § Siirtyneen väestön ilmoitusvelvollisuus. Esitetään velvollisuutta ilmoittaa kunnalle. Esitys on perusteltu. Tämä on kuitenkin kunnalle lisätehtävä. Tämä edellyttäisi kunnalta myös rekisteriä. Luonteva tällaisen rekisterin tuottaja olisi DVV, jolloin rekisteriin olisi mahdollista yhdistää eri viranomaisten tietoja. Tilanne, jossa eri kunnat perustaisivat kukin erilaisia rekistereitä tätä tehtävää hoitaakseen, ei liene missään tapauksessa suotava.

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

75 § Tilapäisten väestönsuojien rakentamisvelvollisuus. Tämä on selkeä, mutta hyväksyttävä velvoite kunnille. Tämä tulee edellyttämään tällaisten suojien rakentamisen osaamista, joka puolestaan

edellyttää valtakunnallista ohjeistusta. Kuntia tuskin kuitenkaan voitaneen velvoittaa ylläpitämään esimerkiksi tätä edistävää betonielementtien varastointia.

77-79 §:t Siirtyneen väestön majoittamiseen tarvittavien huoneistojen ja huollossa tarvittavien tavaroiden luovutusvelvollisuus sekä huollossa tarvittavien palveluiden suorittamisvelvollisuus. Koskisivatko nämä pykälät myös kuntia? Mikäli koskisivat, niin vastaavat tarkennustarpeet kuin mitä jäljempänä esitämme 153 §:n osalta.

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

97 § Terveysuojelua koskevat poikkeukset: Pykälässä on hyvin tuotu esiin terveysuojeluviranomaisen ensisijaisia tehtäviä ja säädetty poikkeusoloissa tapahtuvista tehtävien priorisoinnista. Terveysuojelun tehtäviä hoidetaan kunnallisissa ympäristöterveydenhuollon yksiköissä, joiden muihin tehtäviin kuuluvat tavallisimmin elintarvikelain ja tupakkalain mukaiset kunnan valvontatehtävät. Valmiuslaissa on tarpeen säätää vastaavasti kuin terveysuojeluviranomaisen tehtävistä myös näiden lakien mukaisesta tehtävien priorisoinnista. Kunnan elintarvikeviranomainen on vastaavasti keskeinen toimija silloin, kun häiriötilanteesta aiheutuu elinympäristön välityksellä terveyshaittoja tai riskejä niiden aiheutumisesta. Voimavaroja saattaa olla tarpeen kohdentaa häiriötilanteen hoitamiseen ja korkeariskisempään toimintaan esimerkiksi säteilyvaaratilanteissa. Kunnallisen ympäristöterveydenhuollon valvonnan resursseja voi olla kokonaisuudessaan tarpeen kohdentaa häiriötilanteen vaatimiin tehtäviin. Asia tulee huomioida valmiuslaissa terveysuojeluviranomaisen tehtäviä laajemmin.

101 § Opetustoiminnan ja kasvatuksen järjestämistä koskevat muutokset. Tämä on erittäin tärkeä pykälä opetustoimen kannalta, kuten korona-aikana huomattiin ja jolloin likimain vastaava pykälä lisättiin nykyiseen valmiuslakiin. Toisaalta vastaavaa oikeutta tulisi pohtia säädettäväksi myös normaalilainsäädäntöön, koska yksittäisen kunnan alueella tapahtuva häiriötilanne voi käytännössä estää lähiopetuksen järjestämisen, mutta häiriötilanne itsessään ei täytä poikkeusolojen tunnusmerkistöä.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltä) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

124 ja 125 §:t Polttoaineen saannin varmistamisesta ja säännöstelystä. Jompaankumpaan näistä pykälästä tulisi lisätä maininnat kunnan roolin huomioimisesta joukkoliikenteessä, koulukuljetuksissa sekä katujen kunnossapidossa. Vähintään nämä tulisi mainita lain perusteluissa ja saatteissa näiden pykälien johdosta mahdollisesti annettavien valtioneuvoston asetusten sisällöiksi.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

153 § Siirtyneen väestön palvelujen järjestäminen. Tämä selkeyttää hyvinvointialueiden ja kuntien vastuuja. Mutta ei kuitenkaan vielä riittävästi. On tärkeää, että näiden ns. sosiaalihuollon alaan laskettavien palveluiden ensisijainen vastuu osoitetaan hyvinvointialueille. Mutta kun samalla ollaan osoittamassa kunnille vastuuta osoittaa hyvinvointialueelle tätä koskevia resursseja, voi syntyä tilanne, jossa hyvinvointialue ei tosiasiallisesti kannu vastuutaan, vaan ikään kuin pelkästään velvoittaa kunnan hoitamaan nämä asiat. Ja hoitaisiko kunta nämä asiat puhtaasti omalla kustannuksellaan? Siis tehtävät, jotka on ensisijaisesti osoitettu toisen toimijan vastuulle. Tämä pykälä vaatii vielä selkeyttämistä.

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

154 ja 155 §:t korvaukset. On tärkeää, että korvauksista säädetään. Ja on luontevaa, että säädetään korvauksista nimenomaan tilanteissa, joissa omaisuutta on luovutettu viranomaisten käyttöön.

Näitä pykälä on kuitenkin syytä täydentää sellaisten tilanteiden varalta, joissa omaisuutta ei varsinaisesti ole luovutettu viranomaisten käyttöön, mutta jossa omaisuus on joko vaurioitunut tai kokonaan menetetty poikkeusoloissa tapahtuneiden olosuhteiden johdosta. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, mikäli väestölle annetaan joko siirtymiskehoitus tai siirtymismääräys sotilaallisen uhkan tilanteessa ja siirtyvä väestö joutuu jättämään taakseen omaisuuttaan, joka joko vaurioituu tai jopa jää kokonaan mahdollisen hyökkääjän haltuun. Kansalaisten yhdenvertaisuuden

edistämiseksi sekä myös mahdollisten väestönsiirtojen edistämiseksi olisi tärkeätä, että siirtyvällä väestöllä olisi tietoisuus edes jonkinlaisesta omaisuuden korvaamisesta.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Lappeenrannan kaupunki pitää tärkeänä, että valmiuslakia uudistetaan. Esitettävä uudistus tarkentaa merkittäväällä tavalla nykyisen valmiuslain sisältöä. Tärkeitä ovat esimerkiksi 6-8 §:ssä esitettävät tarkennukset, jotka tuovat sopivan velvoittavalla tavalla esiin sitä, mitä varautuminen on ja mitä sen edistämiseksi tulee tehdä. Samoin on tärkeätä, että selkeästi veloitetaan varautumaan myös normaaliolojen häiriötilanteisiin, mitä esitetään lakiesityksen 2 §:ssä.

Korvausmenettelyyn Lappeenrannan kaupunki esittää mielestään tärkeätä lisäystä siitä, että korvauksia maksettaisiin myös tilanteissa, joissa omaisuutta ei varsinaisesti ole luovutettu viranomaisen käyttöön, mutta joissa omaisuus on kuitenkin vaurioitunut tai tuhoutunut esimerkiksi mahdollisen hyökkääjän sotilaallisen toiminnan johdosta. Tämä esitys on tarkemmin lausuntomme korvauksia käsittelevässä kohdassa.

Myös esitetty 153 § siirtyneen väestön palveluiden järjestämisestä vaatii nähdäksemme vielä tarkennuksia.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Meuronen Ari-Pekka
Lappeenrannan kaupunki - Lappeenrannan kaupunki, kaupunginhallitus